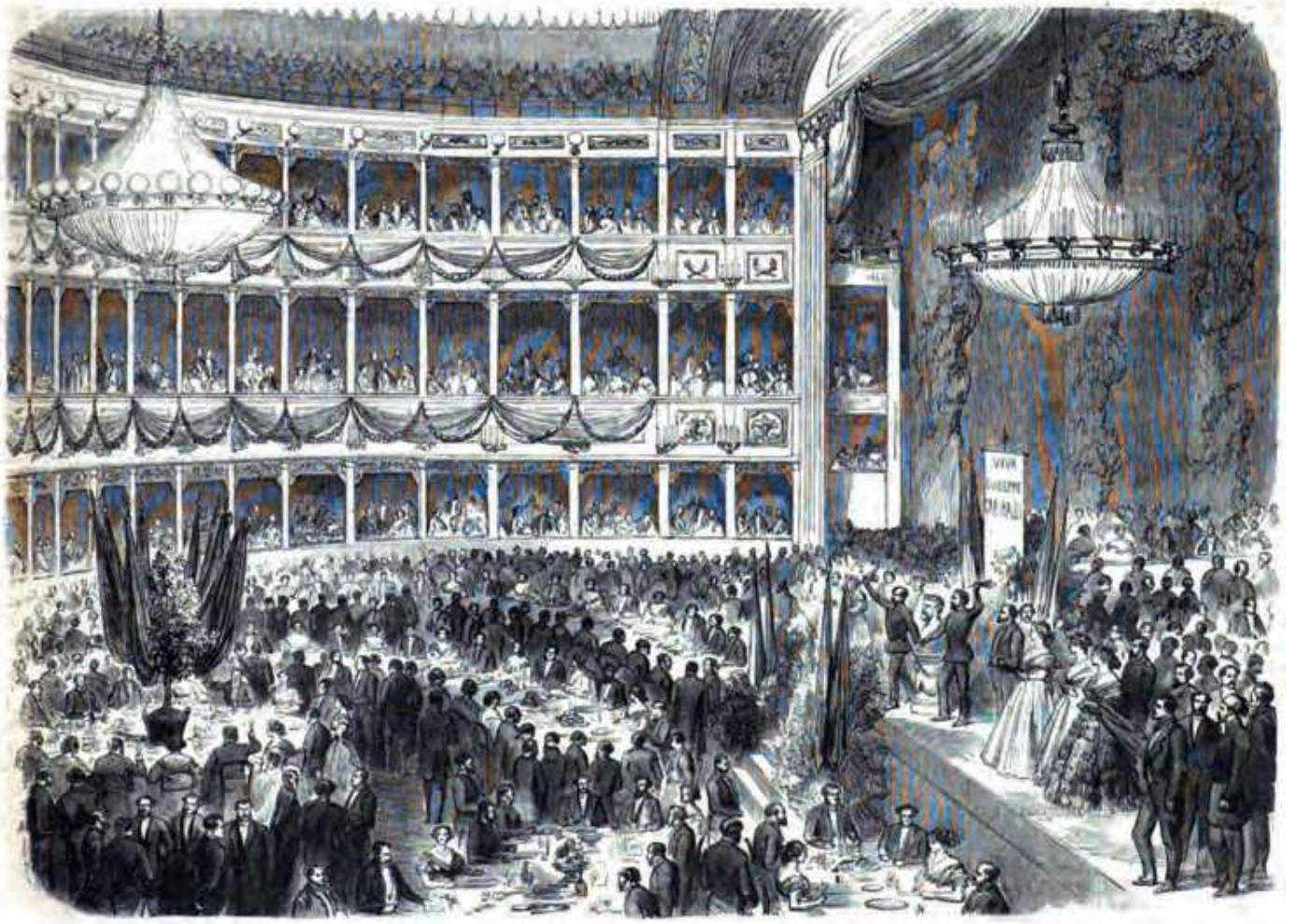

Dünya Döndükçe

Sabriye Aşır

Ülkemiz topraklarında operanın miladı: **Naum Tiyatrosu**

İstanbul'daki ilk tiyatro binalarından biri olma niteliğine sahip Naum Tiyatrosu, Naum Duhanî'nin çabalarıyla 25 yılı aşkın bir süre ev sahipliği yaptığı opera ve temsillerle, döneminin yüz akı bir kültür merkeziydi.

1 840 yılında İstanbul'a gelen İtalyan Bartolomeo Bosco, sihirbazlık gösterileri yapmak için bir tiyatro kurmak üzere Abdülmecit'ten izin aldı. Arap kökenli bir Hristiyan

olan Mihail Naum Duhanî'nin 1831 yılında çıkan bir yangın sonucu kül olan evinin arsasını bu iş için seçen Bosco, Duhanî'nin sirk kumpanyaları ve temsil gösterileri yapılmasına

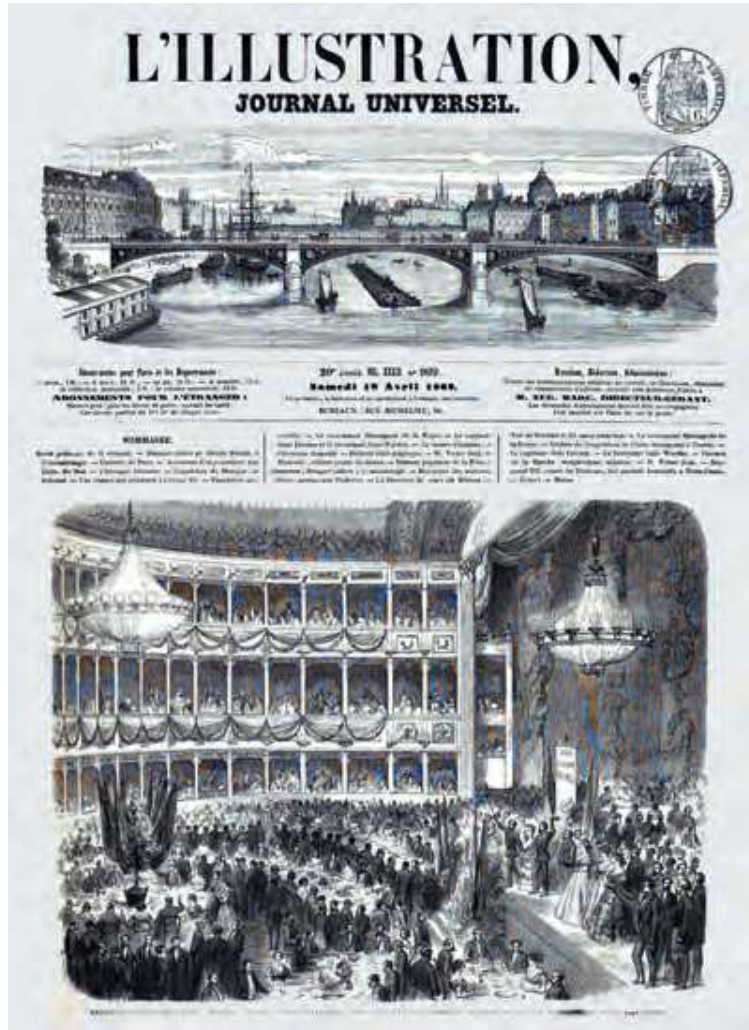
izin verdiği bu arsası üzerinde, sarayın da desteği ile 1840 yılında Bosco Tiyatrosu'nu kurdu.

Refik Ahmet Sevengil, Padişah Abdülmecit'in huzurunda "Garip San'atlar" sergileyen Bosco'nun adının ilk kez bu gösterisiyle ve 1840'ta basında yer aldığını ve Bosco'nun tiyatrosunun ilanlarında,

etkinlik bilgisinin yanı sıra, seyircilerin nerede ve nasıl oturacakları, tiyatronun nasıl izlenmesi gerektiği gibi açıklamaların da bulunduğunu yazmıştır: "*Seyircilerin yer seçerken birbirleriyle ihtilafa düşmemeleri için yerlere numara konulmuştur. Herkes bahtına, talihine göre bu numara nereye rast gelirse o iskemleye oturur, başka*

yere gitmemek lazımdır. Bu girme kağıtları ancak bir geceliktir, başka vakitte işe yaramaz. Orada yer kavgası olmaz, tütün içilmez, gürültü edilmez, ayakta durulmaz."

Kısa bir süre sonra, 1844 yılında, arsanın sahibi Naum Duhani tarafından satın alınarak Naum Tiyatrosu (İtalyan Tiyatrosu-Pera Tiyatrosu) adı verilen tiyatro, aynı zamanda halka açık operaların ilk kez sahnelendiği tiyatro olma özelliğini taşımaktadır. Opera sanatçılarından neredeyse hepsi İtalyanlardan ve Fransızlardan, seyircilerin de büyük bölümü İtalyanlardan ve Beyoğlu'ndaki

Fransız gazetesi L'illustration, Naum Tiyatrosu'nda, İstanbul'da 3 yılını geçirmiş ve İtalya'nın kurulmasında büyük hizmetleri olan komutan Giuseppe Garibaldi onuruna düzenlenen bir geceye ait illüstrasyonu 19 Nisan 1862 tarihli sayısının kapak görseli olarak kullanmıştı. (L'illustration: journal universel. v.39 1862 / HathiTrust Digital Library)

diğer yabancı uyruklulardan oluşsa da, operalara ve temsillere Türkler de ilgi gösteriyorlardı. Bosco dönemindeki ilanlarda yer alan ve seyircilerin uymaları beklenen usullere, Naum döneminin afişlerinde ve gazete makalelerinde de yer yer rastlanıyordu. Beyoğlu'nda,

düzenli bir biçimde tiyatro ve opera temsilleri yapılan bu tiyatro binası, 1847’de çıkan yangında tamamıyla yanınca, Duhani, sarayın da desteğiyle yeni ve daha büyük bir tiyatro binası inşa etti. Bazı kaynaklarda, bu yeni yapının üç kat localı ve bin 500 kişi kapasiteli olduğu yazmaktadır.

Abdülhamit ve Abdülaziz’in de zaman zaman padişah locasından temsilleri izlediği Naum Tiyatrosu, sahnelenen İtalyan operaları nedeniyle İstanbul’u Avrupa’nın sayılı kültür merkezlerinden biri haline getirdi. Öyle ki, Verdi’nin 1853’te bestelediği ünlü operası *Il trovatore*, 1853 yılı Aralık ayında Paris’ten önce İstanbul’da, Naum Tiyatrosu’nda sahnelendi. Bunun gibi kimi opera eseri, Avrupa kentlerinden daha önce ve bestelendiği yıl Naum’da sahnelendi. Osmanlı hanedanının Naum Tiyatrosu’ndaki etkinliklere ilgisi konusunda Tarihçi Philip Mansel de, “Constantinople: City of the World’s Desire, 1453-1924” adlı kitabında, Abdülmecit’in de Cuma namazının ardından tiyatrodaki “Cuma Temsilleri”ne zaman zaman katıldığını belirtmektedir.

Pera sosyetesinin de en gözde mekânı haline gelen Naum Tiyatrosu’nda, 1849-1855 yılları arasında 40 civarında opera sahnelenmiş, 100’e yakın da konser verilmişti. 1855 yılında da kozmorama sergisiyle bir ilke ev sahipliği yapan Naum Tiyatrosu’nda, opera, bale, komedi ya da temsillerin olduğu günlerde ise balolar ve yardım

Giuseppe Garibaldi

Onuruna İstanbul’da bir gece düzenlenen ve ülkesi İtalya’da el üstünde tutulan milliyetçi bir yurtsever olan Giuseppe Garibaldi, 1875 yılında yazdığı bir mektupla Osmanlı idaresindeki Balkan halklarını ayaklanmaya çağırmış ve Türkleri “Bursa’ya defolup gitmeleri gereken yağmacılar ve katiller” olarak nitelemişti. (*Letter of Garibaldi to the Turkish Insurgents, London Daily News, 14 Ekim 1875, sayfa 5*)

geceleri düzenleniyordu. 1850’de İstanbul’a gelen ünlü Fransız romancı Gustave Flaubert de, Pera’ya ayak bastığının ertesi günü Naum Tiyatrosu’nda Donizetti’nin operasını izlediğini, annesine yazdığı mektupta anlatıyordu. Abdülaziz’in konuğu olarak İstanbul’a gelen Galler Prensi Edward’ın da, burada iki kez temsil izlediği bilinmektedir.

Öncü nitelikteki sanatsal etkinliklere ve sarayın mali desteğine, hatta 1852-1862 yılları arasında tiyatro oynatma işinin hükümet

Naum Tiyatrosu'ndaki etkinliklere ait tanıtımlar. (soldaki iki görsel)

kararıyla tekel halinde Naum Tiyatrosu'na verilmesi imtiyazına karşın, Naum Duhani ciddi mali sıkıntılardan kurtulamıyordu. İşletme gelirini artırabilmek için çaba gösteren Duhani, bu amaçla piyango çekilişleri dahi düzenledi.

5 Haziran 1870'te yaşanan Büyük Beyoğlu Yangını'nda kül olan Naum Tiyatrosu, açık kaldığı 25 yılı aşkın süre boyunca, İstanbul'da opera sevgisinin yerleşmesine büyük katkı sağladı. Ancak Naum Duhani'nin gücü, ayakta tutmak için çok çaba gösterdiği tiyatrosunu bir kez daha kurmaya yetmedi.

Müzik tarihçisi Prof. Cevad Memduh Altar, "İstanbul'da Naum'un yönetimi altında başarıyla oluşup gelişen opera kültürünün, 1870 yılını izleyen süreç içinde koyu bir sessizliğe gömülerek, daldığı 50 yıllık uykudan Atatürk

Osmanlıca, Ermenice ve İtalyanca hazırlanan, 1851 yılına ait ve ipek üzerine basılan bu ilan, Keller adlı bir sanatçının kumpanyasıyla birlikte yapacağı bir gösteriye aittir. (sağda)

devrimleri ve Cumhuriyet rejimi gelinceye kadar uyanamadığını" belirtmektedir.

Naum Tiyatrosu'ndan kalan enkazın bulunduğu arsa, bu feci olaydan üç yıl sonra banker Hristaki Zografos Efendi tarafından satın alındı. Zografos Efendi'nin Beyoğlu'ndaki bu arsa üzerine yaptırdığı ve 1876 yılında tamamlanan yapı, bugün Çiçek Pasajı olarak anılıyor. •

sabriyeasirbd@gmail.com

Kaynaklar:

- Dr. Metin And, Türkiye'de Tiyatro Yangınları, Milliyet, 8 Aralık 1970
- Pera Ressamları-Pera Sergileri: 1845-1916, İstanbul Fransız Kültür Merkezi yayımı, 2010
- Selim Nüzhet, Naum Tiyatrosu, Yedigün, 28 Nisan 1941
- Refik Ahmet Sevgil, Opera Sanatı ile İlk Temaslarımız, 1959, Maarif Basımevi
- Rauf Tunçay, Naum Tiyatrosu, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Mart 1968
- Nur Akin, 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera, Literatür Yayıncılık, 1998
- Emre Arıcı, Naum Tiyatrosu, Yapı Kredi Yayınları, 2010